

Zpráva o činnosti České astronomické společnosti v roce 1999

Česká astronomická společnost (ČAS) se v roce 1999 zaměřila zejména na pořádání a spolupořádání akcí spojených se zatměním Slunce 11. srpna, Astronomickým festivalem 1999 a prvním ročníkem Astronomické soutěže pro mládež. Výkonný výbor společnosti (VV ČAS) se také soustředil na dořešení zbývajících problémů týkajících se zděděných nejasností v členských a organizačních záležitostech (doplnění údajů členské databáze, rozeslání chybějících členských průkazů, revize účetnictví a majetku). Pobočky a sekce ČAS si organizovaly vlastní činnost za podpory výkonného výboru.

Zatmění Slunce 11. 8. 1999. V termínu zatmění Slunce pořádaly různé složky ČAS expedice do tzv. pásu totality, odkud bylo možné pozorovat zatmění jako úplné. Nejvýznamnější byla expedice Západočeské pobočky do pěti států Evropy. VV převzal také záštitu nad expedicí Turecko '99, kterou organizačně zajišťovala Štefánikova hvězdárna v Praze. Bohužel pro nepokoje v Turecku a možná bezpečnostní rizika byla expedice zrušena. V kampani k zatmění Slunce se ČAS výrazně angažovala jako zdroj spolehlivých a přesných informací pro své členy, občany i cestovní kanceláře. ČAS k této příležitosti vydala tiskové prohlášení a uspořádala tiskovou konferenci (viz níže). Již koncem roku 1998 vydala navíc publikaci autorů Západočeské pobočky Antonína Dědocha, Karla Halíře a Marie Větrovcové *Zatmění Slunce 11. srpna 1999 – průvodce pro nejširší veřejnost* s předmluvou dr. Jiřího Grygara. Pro velký zájem bylo na jaře realizováno i druhé vydání. Publikace byla k dostání na většině českých hvězdáren a v řadě knihkupectví po celé republice a prodalo se zhruba 16 tisíc výtisků.

Astronomický festival 1999. Jako jednu z priorit po svém zvolení v dubnu 1998 si VV předsevzal uspořádat pro své členy astronomický seminář. Na podzim 1998 pak VV schválil koncepci astronomického festivalu s nosným tématem ohlednutí za astronomii 20. století. Tuto koncepci předložili členové vedení ČAS dr. Miloslav Zejda, dr. Petr Hájek a ing. Marcel Grün. M. Zejda se pak stal vedoucím místního organizačního výboru. Astronomický festival 1999 se uskutečnil 2.–5. 9. 1999 v prostorách Hvězdárny a planetária M. Koperníka v Brně. Byla to zcela unikátní akce pod záštitou primátora města Brna dr. P. Duchoně a rektora Masarykovy univerzity prof. J. Zlatušky. Na organizaci se kromě ČAS podílely Český hydrometeorologický ústav (pobočka Brno), Česká meteorologická společnost, Instantní astronomické noviny, Hvězdárna Valašské Meziříčí, Jednota českých matematiků a fyziků, Masarykova univerzita (Přírodovědecká fakulta), Slovenská astronomická spoločnosť a Sdružení hvězdáren a planetárií. Festival znamenal setkání nejen členů ČAS – vědců, pracovníků hvězdáren, amatérů a milovníků astronomie – s bohatým a pestrým programem. Součástí bylo pracovní setkání Meteorologie a astronomie na Českém hydrometeorologickém ústavu (pobočka Brno) a předání čestného doktorátu Masarykovy univerzity doc. L. Perkovi. V rámci festivalu zaznělo 13 zvaných přehledových přednášek a 44 menších referátů (z toho 5 v rámci pracovního setkání), v nichž bylo mimo jiné představeno 27 astronomických institucí a společností. Další se pak prezentovaly na 30 vývěskách. Účastníci shlédli také panelovou diskusi Proměny života astronoma 20. století a premiéru nového pořadu v planetáriu Astronomický rok 2000. Část programu, konkrétně prezentace a ukázky firem vyrábějících a dovážejících astronomickou techniku, byla otevřena i široké veřejnosti. Během festivalu byly nejzajímavější příspěvky přenášeny živě prostřednictvím internetového *Rádia Festival* do celého světa. Festivalu se osobně zúčastnilo 197 osob a mnoho dalších právě prostřednictvím Internetu.

Astronomická soutěž 1999. V závěru roku 1998 pověřil VV ČAS dr. Petra Hájka uspořádáním Astronomické soutěže pro mládež. Soutěž byla koncipována jako dvoukolová. První kolo probíhalo korespondenční cestou a zúčastnilo se jej 155 dětí z celé České republiky. Do druhého kola, které se uskutečnilo formou Letního astronomického soustředění na hvězdárně ve Vyškově ve dnech 1.–7. 7., postoupilo 13 nejlepších řešitelů. Účastníci tam vyslechli 7 rozsáhlejších přednášek, prováděli praktická cvičení a pozorování. Vítězem se stal čtrnáctiletý Miroslav Šulc z Ústí nad Labem. V závěru roku 1999 byl vyhlášen 2. ročník Astronomické soutěže.

Prezentace ve sdělovacích prostředcích. ČAS se v roce 1999 zaměřila na prezentaci astronomie u širší veřejnosti. VV pokračoval ve vydávání tiskových prohlášení k zajímavým astronomickým událostem. V roce 1999 vyšlo celkem 6 tiskových prohlášení:

- Úplné zatmění Slunce 11. srpna 1999 (vyšlo 22. ledna 1999)
- Zákryt Aldebarana Měsícem 22. března 1999 (15. března 1999)
- 21.6. nastane letní slunovrat (15. června 1999)
- Astronomové očekávají nejvydatnější meteorický roj za posledních 30 let (9. listopadu 1999)
- Nejdlejší noc roku nebude temná (20. prosince 1999)
- Kdy začíná nové milénium? (27. prosince 1999)

Tisková prohlášení byla poskytnuta tiskovým kancelářím, redakcím celostátních i regionálních periodik a elektronickým médiím. V závěru roku se podařilo sjednat spolupráci s Akademií věd, které se stala v podstatě spoluvydavatelem. Texty všech tiskových prohlášení je možné najít i na WWW stránce České astronomické společnosti (www.astro.cz), která stabilně patří mezi dvacítku nejnavštěvovanějších stránek v oblasti vědy a techniky.

V roce 1999 uspořádal VV ČAS dvě tiskové konference, obě v prostorách Akademie věd v Praze. První byla věnována zatmění Slunce a uskutečnila se 22. 1. 1999 (201 dní před zatměním). Jako host se jí zúčastnil i Patrick Moore, významný britský popularizátor astronomie známý především divákům a posluchačům BBC. Druhá tisková konference 9.11. byla věnována meteorickému roji Leonidy. Součástí bylo i předání certifikátu planetky pojmenované po známých českých cestovatelích *Hanzelkazikmund* ing. Zikmundovi.

Spolupráce s Akademií věd byla zhodnocena i publikací tří příspěvků ČAS v Akademickém bulletinu (příspěvky o zatmění Slunce, Astronomickém festivalu 1999 a planetce *Hanzelkazikmund*). V závěru roku se ČAS představila také v rámci prezentace Rady vědeckých společností na výstavě. Informace o činnosti ČAS a především jednotlivých složek se objevovaly také v časopise *Astropis*.

Zatímco prezentaci ČAS navenek je možno hodnotit jako velmi dobrou, informovanosti vlastních členů zůstala VV leccos dlužna. Bohužel aktuální informace pro členy bylo možné zajistit pouze na vlastních internetových stránkách ČAS (www.astro.cz). Problémy ve vydávání tištěných informací (členského věstníku *Kosmické rozhledy plus*) vyvrcholily rezignací tiskového tajemníka ČAS Jakuba Rozehnal a kooptací ing. Jana Šafaře za člena VV, pověřeného přípravou KR+. V roce 1999 se podařilo vydat pouze 2 čísla KR+. Nicméně lze doufat ve zlepšení stavu, neboť nový realizační tým vydal druhé číslo KR+ během necelého měsíce.

Spolupráce s jinými společnostmi a další aktivity. Zástupci ČAS se zúčastnili jednání sjezdů Slovenské astronomické společnosti a Jednoty českých matematiků a fyziků. Zástupcům VV (dr. Petr Hájek, Mgr. Lenka Soumarová) se podařilo sjednat smlouvu o vzájemné spolupráci s Českou meteorologickou společností a Českým hydrometeorologickým ústavem v Praze.

VV inicioval mezi českými profesionálními astronomy diskusi na téma začlenění naší republiky do velkých mezinárodních astronomických projektů nebo organizací (např. *European Southern Observatory*). Oficiální jednání na toto téma nakonec proběhlo v rámci mimořádné schůze Národního komitétu Mezinárodní astronomické unie (IAU).

Pokračovala spolupráce ČAS s Evropskou astronomickou společností (EAS), již je ČAS kolektivním členem. Výročního zasedání EAS ve francouzském Toulouse se za ČAS zúčastnili doc. Palouš a dr. Heinzel.

Výrazným počinem VV v roce 1999 bylo po padesáti letech obnovení Ceny Františka Nušla, kterou bude ČAS udělovat za celoživotní zásluhy pro rozvoj české a světové astronomie. Prvním nositelem ceny po obnovení se stal doc. RNDr. Luboš Perek, DrSc. Cena byla slavnostně předána v průběhu Astronomického festivalu.

Česká astronomická veřejnost byla šokována nehodou lanovky v červenci ve Francii, při níž přišlo o život 20 zaměstnanců radioastronomické observatoře. VV zareagoval na výzvu Evropské astronomické společnosti a rozhodl jako gesto solidarity s pozůstalými věnovat z vlastních prostředků získaných prodejem publikace o zatmění Slunce na konto obětí nehody částku 1000 franků. Tato pomoc byla francouzskými kolegy několikrát oceněna.

Práce poboček a sekcí. VV ČAS stejně jako v předešlých letech věnoval pozornost vytváření co nejlepších podmínek pro samostatnou práci poboček a sekcí. Nejzodpovědnějším úkolem VV ČAS bylo rozdělení dotací z prostředků získaných jak výběrem kmenových příspěvků tak i dotací získanou pro rok 1999 od RVS. VV ČAS přihlížel k aktivitě složek, zdůvodnění požadavků a plnění povinností v předešlém období.

V průběhu roku se ustavil přípravný výbor nové sekce Pro temné nebe, která však byla zbržděna problémy kolem vydávání KR+ a tím informovaností členské základny. Fungující složky, kterých je většina, si svou odbornou a spolkovou činnost organizují samy, na základě svých představ, což je dle názoru VV ČAS pouze ku prospěchu věci. Následuje stručný přehled hlavních aktivit poboček a sekcí ČAS v roce 1999:

BRNĚNSKÁ POBOČKA

- vydávání členského věstníku Časoprostor

POBOČKA ČESKÉ BUDĚJOVICE

- vydávání zpravodaje Jihočas
- pořádání odborných přednášek pro členy ve spolupráci s Hvězdárnou a planetáriem České Budějovice

POBOČKA PRAHA

- vydávání zpravodaje Corona Pragensis
- rozsáhlá přednášková činnost pro členy

POBOČKA TEPLICE

- expedice za zatměním Slunce do SRN a Maďarska
- setkání severočeských astronomů 5.-7.11.99

POBOČKA TŘEBÍČ

- měsíčně konané členské schůze pobočky
- členové pobočky zajišťují ve spolupráci s hvězdárnou v Třebíči pozorování pro veřejnost
- organizace zájezdu za úplným zatměním Slunce
- práce s mládeží

POBOČKA VÝCHODOČESKÁ

- dvě členské schůze
- zajišťování přednáškové činnosti pro členy
- distribuce cirkulářů s novinkami z astronomie členům pobočky
- podíl na přípravě a zajištění akcí hvězdárny v Úpici

POBOČKA ZÁPADOČESKÁ

- vydávání Astronomických informací s pobočkovou přílohou ZaČAS (12 čísel)
- "povánoční" setkání členů - členská schůze
- jarní a podzimní pozorovací vikend
- expedice za úplným zatměním Slunce do pěti států Evropy
- letní pozorovací expedice - Rokycany 99
- odborné přednášky pro členy
- příležitostná jednorázová pozorování (tečné zákryty, meteory)

SEKCE ASTRONAUTICKÁ

- dokumentační aktivity
- práce s mládeží

SEKCE SLUNEČNÍ

- organizační zajištění služby FotosfereX (odborná pozorování sluneční činnosti)
- kompletizace a zpracovávání vizuálních pozorování Slunce (statistika) a pořizování synoptických map slunečních otoček
- lektorský a organizační podíl členů na odborných seminářích (např. Člověk ve svém pozemském a kosmickém prostředí)
- vydání dvou čísel Zpravodaje sluneční sekce a pravidelná distribuce přehledu Sunspot Bulletin zájemcům

SEKCE POZOROVATELŮ PROMĚNNÝCH HVĚZD – B.R.N.O.

- organizační zajištění pozorování proměnných hvězd v rámci České republiky (projekt studia zákrytových proměnných hvězd a projekt Medúza na pozorování fyzických proměnných hvězd)
- vydávání členského zpravodaje Perseus (6 klasických a 2 expresní čísla)
- vydávání mapek Medúza II
- vydání katalogů BRKA 1999, MEKA 1999 a MEKA 2000 s aktuálními údaji o hvězdách programu
- pořádání dvou soustředění programu Medúza (Vyškov), praktika pro pozorovatele proměnných hvězd (Vyškov a Ždánice) a pozorovacích víkendů (Vyškov)
- spoluúčast při organizování tradiční mezinárodní konference o výzkumu proměnných hvězd (Brno)
- prezentace práce sekce na Internetu

SEKCE KOSMOLOGICKÁ

- deset členských schůzek s odborným programem

SEKCE PRO TEMNÉ NEBE (nově zakládaná sekce)

- zahájení práce přípravného výboru

SEKCE ZÁKRYTOVÁ A ASTROMETRICKÁ

- vydávání Zákrytového zpravodaje pro členy sekce (12 čísel a Almanach)
- organizování víkendového setkání členů sekce ZARok (Rokycany)
- organizování expedic za tečnými zákryty hvězd Měsícem (Frýdek-Místek, Rokycany, Veselí nad Moravou)

SPOLEČNOST PRO MEZIPLANETÁRNÍ HMOTU (kolektivní člen se statutem sekce)

- vydávání Zpravodaje SMPH (17 čísel)
- setkání členů sekce (Veselí nad Moravou)
- organizování pozorování meteorů a komet v rámci České republiky a zpracovávání výsledků
- prezentace práce společnosti na Internetu

Členská základna ČAS se v roce 1999 rozšířila o 51 nově přijatých členů, z toho 13 zahraničních. K 31. 12. 1999 měla ČAS 478 členů. Tento počet se však k 1. 1. 2000 sníží o členy vystoupivší nebo vyloučené především pro neplacení členských příspěvků a počet členů tak zůstane zhruba na úrovni předcházejících let.

V Ondřejově dne 24.1.2000

RNDr. Jiří Borovička, CSc.
předseda ČAS